

סדר ליל ראש השנה

קידוש לילי ראש השנה

אם חל בשבת פותחים שלום עליכם וכו'
לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה

מעומד

כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׁא, וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:
הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

מזמור לדוד, יהוה רעי, לא אחסר: פנאות דשא ירביצני, על-מי מנחות
ינהלני: נפשי ישובב, ינחני במעגלי צדק, למען שמו: גם כי אלך בגיא
צלמות, לא אירא רע, כי אתה עמדי. שבטך ומשענתך המה ינחמני:
תצוד לפני שלחן, נגד צורי. דשנת בשמן ראשי, פוסי רגיה: אך טוב
וחסד ירדפוני פל-ימי חיי, ושבתי בבית יהוה לארך ימים:

ואם חל בשבת מוסיפים

יום הששי, ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי
מלאכתו אשר עשה, וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה:
ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו, כי בו שבת מכל מלאכתו
אשר ברא אלהים לעשות:

ואומר סברי קרנו השומעים עונים לחיי

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, אשר
קדשנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון. בחר בנו
ויגדלנו, רצה בנו ויפארנו: ותתן לנו יהוה
אלהינו, (את יום המנוח הזה) את יום טוב
מקרא קדש הזה, את יום הזכרון הזה, זכרון
תרועה באהבה, זכר ליציאת מצרים: כי בנו
בחרת, ואותנו קדשת, מכל העמים. ודברך אמת
וקיים לעד: ברוך אתה יהוה, מלך על כל הארץ,
מקדש (השבת ו) ישראל ויום הזכרון:

ואם חל במצאי שבת, מוסיפים כאן ברכת הגר והבולה

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, בורא מאורי האש:

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחול, ובין
אור לחשך, ובין ישראל לגוים, ובין יום השביעי לששת ימי המצוה.
ובין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת. ויום השביעי הגדול והקדוש,
מששת ימים קדשת, והבדלת את עמך ישראל בקדשתך. ברוך אתה יהוה,
המבדיל בין קדש לקדש:

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם,
שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

יושב ושותה

בקידוש ליל שני יניח פרי חדש כדי לומר ברכת שהחיינו. ואם אין לו פרי חדש,
עכ"פ יברך שהחיינו.

אוכלים בראש השנה דברים המעוררים לאדם להישיר מעשיו. כיצד, יהא רגיל לאכול ברי"ה רוביא ויאמר יהי רצון שירבו זכויותינו. כרתי, יכרתו שונאינו. סלקא, יסתלקו אויבינו. תמרי, יתמו שונאינו. קרא, יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותינו. ויש נוהגים לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים, תתחדש עלינו שנה מתוקה. ויש אוכלים רמונים ואומרים, נרבה זכויות כרמון. ואוכלים ראש כבש לומר נהיה לראש ולא לזנב. וזכר לאילו של יצחק. ויש לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה. ואין לאכול דברים החמוצים או דברים המרבים כיחה וניעה. וצריך לאכול תחילה ואח"כ אומר יהי רצון, כדי שלא להפסיק בין ברכה לאכילה. אי נמי יאמר יהי רצון קודם הברכה, וזה נכון יותר עיין אחרונים ז"ל:

תמרי לוקח תמרה בידו, ואומר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שיתמו שונאינו:

ומברך (ויתכוון לפטור שאר פירות העץ שיאכל אחר-כך)

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, בורא פרי העץ: (אמן) ואוכל.

ולוקח רמון בידו, ואומר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שנרבה זכויות פרמון*:

ואוכל.

ולוקח תפוח בידו ומטביל אותו בדבש, ואומר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתתחדש עלינו שנה

מתוקה: ואוכל.

ולוקח קרא בידו, ואומר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שיקרע (רוע) גזר דיננו,

ויקראו לפניך זכויותינו:

ומברך** (ויתכוון לפטור שאר פירות האדמה שיאכל אחר כך)

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, בורא פרי האדמה:

(אמן). ואוכל.

ולוקח רביא בידו, ואומר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שירבו זכויותינו:

ואוכל.

ולוקח כרתי בידו, ואומר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שיכרתו שונאינו:

ואוכל.

ולוקח סלקא בידו, ואומר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שישתלקו אויבינו (נוסח

אחר, שישתלקו עונותינו): ואוכל.

ולוקח מראש הכבש, או מראש הדג, בידו, ואומר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שנהיה לראש ולא לזנב***:

ומברך**, **ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, שהפל נהיה בדברו: ואוכל.**

הערות

* כן הגירסא מקובלת הכ"ף בקמץ, דלא כבסידור מנחת ירושלם שכתב לומר בשוא מטעם בלתי מתקבל:

** הנוהגים לאכול זאת תוך הסעודה, לא יברכו, וכמבואר לקמן בהלכות:

*** בסידורים הוסיפו כאן בטעות עניין אילו של יצחק, אבל זה אינו מנוסח האמירה כאשר מובן למעיין. וכן מוכח ממקור הדין בטור ס"י תקפ"ג:

הלכות ומנהגים - לעניין הדברים שנוהגים לאכול בליל ראש השנה

- א. מנהג המאכלים של ליל ראש השנה, יסודתו בהררי קודש בגמרא (כריתות ו.) ובגאונים, ורבותינו הראשונים והאחרונים. ומחכמי תימן, הביאוהו מהרי"ץ בעץ חיים, ומהרד"ם בשתילי זתים ע"ש. וגם מהר"ר יצחק ונה בפירושו כת"י. והר"ר מימון אביו של הרמב"ם הזכיר מנהג אכילת הראש, בפירוש התפילות אשר לו, והובא בספר שריד ופליט דף ח':
- ב. סדר זה נוהג בליל ראשון של ראש השנה, ויש נוהגים כן גם בליל שני, וטוב לעשות כן:
- ג. יש נוהגים לאכלם מיד אחר הקידוש, לפני שנוטלים ידיהם לסעודה, מפני כבוד היום כדרך שנוהגים בסעודות חשובות. ולעניין ברכה אחרונה, טובים שאין צריך לברך מפני שהקידוש נחשב להתחלת סעודה. ויש נוהגים לאכלם אחרי אכילת פת הבציעה של ברכת המוציא, מפני שמסתפקים שמא אם אוכלים קודם צריך ברכה אחרונה. ואם רוצים לאכלם אחר הסעודה וברכת המזון, רשאים, ואז לכולי עלמא חייבים בברכה אחרונה:
- ד. הנוהגים לאכלם אחר ברכת המוציא, לא יברכו "בורא פרי האדמה" על תבשיל ה"קרא" וכיוצא בו, וכן לא "שהכל" על הבשר או הדג, מפני שהם דברים הבאים מחמת הסעודה. אבל "בורא פרי העץ" מברכים:
- ה. יש להקפיד על דיני הקדימה בברכות, וכמסודר לעיל. דהיינו בתחילה ברכת "בורא פרי העץ", וכל שהוא משבעת המינים קודם וכו'. אחרי זה ברכת "בורא פרי האדמה", ובזה יש להקדים את החביב לו. ואח"כ ברכת "שהכל":
- ו. ראוי להזכיר שם המאכל קודם שאומרים ה"יהי רצון" שלו, מפני שבזמננו אינם נקראים בשמות אלו ולא יהיה מובן שייכות הסימן לפרי:
- ז. מי שאין לו אחד מהמינים, או יש חשש איסור באכילתו כגון תולעים בראש הדג (או חושש להאמרים ש"דג" לשון "דאגה") או אינו יכול לאכול, יכול להביאו לפניו ולומר לפניו ה"יהי רצון" שלו בלי לאכלו. או יכול להביא מאכל אחר שיש להוציא משמו אותו סימן:
- ח. "יכרתו שונאינו", "יסתלקו אויבינו", לפי פשוטו פירושו שונאי ישראל מאומות העולם. ויש מפרשים שהכוונה על השונאים המשטיניים למעלה בשמים שלא יקטרגו עלינו ביום זה יום הדין:
- ט. דבש, הוא אחד משבעה מיני משקין, ולכן אם הוא ניגר כמים, או עכ"פ יש בו טופח על מנת להטפיה, יש לטיבול התפוח בו דין דבר שטיבולו במשקה שצריך נטילה גמורה כדין פת [בברכה, ועולה לו גם לפת שיאכל אח"כ, כמבואר בשו"ת פעולת צדיק חלק ב' סימן נ"ט]. ולהנהגים לאכול בתוך הסעודה כדלעיל אות ד', בלאו הכי נפטר ע"י הנטילה לפת:
- י. ה"רוביא" שהיא "חילבה" לפי מנהגינו וכדלהלן, אם עדיין לא טרפוה, יכולים לטרפה עתה, מפני שהוא צורך אוכל נפש המותר ביו"ט. אך אם חל ראש השנה בשבת, אסור לטרפה אפילו מעט, ואפילו לערבה בנחת וביד אסור, משום מלאכת לש:
- יא. יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים, וכן פולים וקטניות, מפני שהם מרבים כיחה וניעה, וכן יש אומרים שאין לאכול ענבים שחורים, אבל לבנים אין קפידא:
- יב. טוב ללמוד בכל סעודה מארבע סעודות ראש השנה, פרק אחד משניות מארבעת פרקי מסכת ראש השנה, קודם מים אחרונים:

בירור מיני המאכלים של ליל ראש השנה

תְּמָרִי, בלשון ארמי, היינו **תמרים** בלשון הקודש:

רמון, יש לשים לב לקחת מתוק ולא חמוץ:

תפוח, היינו מה שידוע היום בשם **תפוח-עץ** (וי"א שהכוונה לאתרוג). ויש לשים לב לא לקחת מהמין החמוץ: **קָרָא**, בלשון ארמי, היינו דלעת:

רְבִיא רש"י (הוריות דף יב.) פירש שהוא **תלתן**, וכ"כ מרן בשלחן ערוך. ובביצה דף ג: ובזבחים דף עב: הוסיף רש"י שנקרא בלעז פינגוירי ע"ש. והוא הידוע אצלנו בשם **חלבה**. וכמבואר בפירוש המשנה לרמב"ם וברבי עובדיה פ"ב ממסכת כלאים משנה ה', ובפ"י מתרומות משנה ה' שהתלתן הוא "חלבה", וכ"ה בערוך, ובספר המספיק כת"י לר' תנחום שער תלתן. וקיבלנו שנקראת רוביא, על-שם שמתרבה כששורין אותה במים ואח"כ טורפין אותה כידוע. וזהו שאומרים שירבו זכויותינו, שהמעט ממנו מתרבה מאד. וכ"כ בסי' היכל הקודש לרמב"ם אלבא דף ס"א ע"ד. ובס' כף אחת לר"מ טולידאנו בשם ר"ד הסבעוני. וכן המנהג. [ואין קפידא במה שעושין אותה חריפה, וכדלהלן לגבי כרת]. אך יש אומרים שרוביא אינו תלתן, אלא פול המצרי, הנקרא בערבי **לוביא** (עין כף החיים סימן תקפ"ג סק"י). ועיין עוד פירוש רב נסים גאון שבת דף צ: והוא הידוע אצלנו בשם ד'גרה. ולשיטתם נקראת בשם רוביא, על שם ריבוי הגרעינים שבה, ואכמ"ל. לפיכך טוב לקחת גם ממין זה, ובפרט מאחר שכן היא קבלת הגאונים, וגם מסתברא כוותייהו:

פְּרָתִי (כך צ"ל ניקודו כמו שמקובל אצלנו, וכ"ה בתרגום את החציר ואת הבצלים וגו' בפרשת בהעלותך. ידוע בשם קרוב לזה בערבי, והוא בצל-בר. ונוהגים לאכול, אעפ"י שאין לאכול דברים חמוצים בראש השנה כדאיתא בתשובת הגאונים שהובאה בסי' טוב עין סימן כ"ח אות צ"א (וכ"כ מהרי"ץ בעץ חיים וכדלעיל), מ"מ חריפים אינם בכלל חמוצים ויש לחלק ביניהם, הא לחוד והא לחוד. וכמו שנוהגים גם כן לאכול בראש השנה ה"סחוק" שהוא חריף וכן ה"חילבה" שעושין אותה חריפה. וכן מוכח בפוסקים שאוכלים את הכרתי, שהרי הזכירו אותו בין שאר המינים שאוכלים:

סֶלְקָא, אין הכוונה לסלק הידוע היום בשם זה (בעל עלים דקים, ושרשו אדום או לבן, Beet באנגלית) אלא **לתרד** שהוא בעל עלים רחבים ירוקים (Spinach באנגלית) וכמו שפירש רש"י בברכות לה: ויומא ע. (וכ"כ בכש"ט חלק ו' דף צ"ח ובמחזור אהלי יעקב) וע"ע יורה דעה ס"י צ"ו סעיף א'. מיהו אין קפידא כל כך, מאחר שכתבו הפוסקים שכשאין, יקח מין אחר שיש בו הסימן לפי שמו של הפרי באותה מדינה, ועיין ספר זה השלחן חלק א':